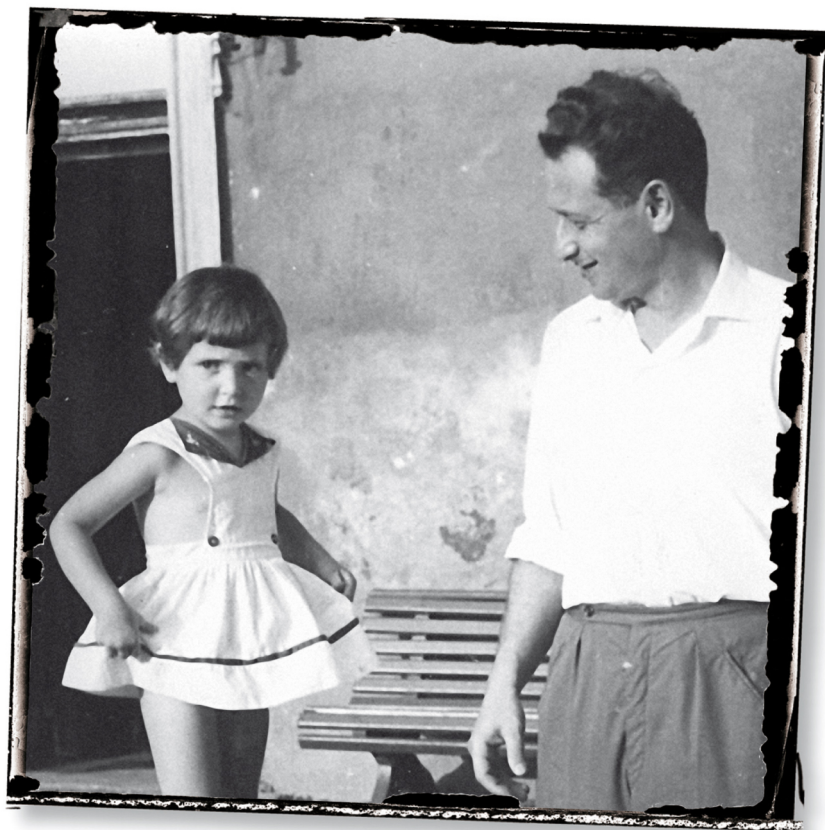

Arnošt Lustig + Eva Lustigová

Povídky

Soubor textů otce a dcery

Mladá fronta

Povídky

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.mf.cz

www.e-reading.cz

www.palmknihy.cz

MLADÁ FRONTA

Arnošt Lustig, Eva Lustigová

Povídky – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MLADÁ FRONTA

Arnošt Lustig
+
Eva Lustigová
POVÍDKY

Mladá fronta

Copyright © Arnošt Lustig – dědicové, 2011

Copyright © Eva Lustigová, 2011

ISBN 978-80-204-2531-7 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-204-5032-6 (ePDF)

ISBN 978-80-204-5031-9 (ePUB)

ISBN 978-80-204-5033-3 (Mobi)

Arnošt Lustig

POSLEDNÍ DEN OHŇŮ

Kuřátko seděl na ševcovské trojnožce, olepené černou zaschlou smolou. Město už bylo zbořené. Co nebylo v troskách, hořelo. Byli trochu stranou a ohně k nim ještě nedosáhly. Pozoroval starce Emila. Tak to je můj děd, říkal si, a já jsem jeho vnuk. Moje matka byla jeho dcera, jako je on syn své matky a dál, nepřehledně daleko dozadu. Matka Soňa, babička Terezie. Patřili jsme k sobě, ale už nepatříme. Oddělilo nás to, že mě dal do sirotčince, a nic horšího ani nemohl udělat. Mohl bych ho nenávidět nebo bych do něho mohl kopnout, a nic by se nestalo. Správně by si to měl opravdu všechno teď vylízat, aby viděl, co to je, když je člověk sám. Ale to by na světě asi muselo být nějaké „správně“. Snad jen to, že moje matka byla jeho dcera, je nějaká nitka, která nás ještě svazuje.

Kuřátko si přitom čistil kouskem bezového klacíku nehty. Stařec Emil mlčel. Jeho velký svráštělý nos vtahoval hlasitě dech spáleného města. (Vydávalo to zvuk prohrabovaného listí.) Velké temné otvory chřípí se roztahovaly a zužovaly. Takhle

bych jednou mohl vypadat já sám, říkal si Kuřátko – kdyby varšavské ghetto mělo hořet ještě déle, než hořelo; nebo kdyby už nemělo hořet, protože již všechno sežehly ohně. Potěš mě pánbůh – tak nebo onak – kam by pak člověku vedla okna: ve tvářích, na krku a na prsou a na rukou okoralá šedá kůže jako ze starého krokodýla, nestříhané pačesy a rty jako bezzubé spínadlo, vtažené dovnitř. Asi bude chtít promluvit.

Kuřátko se rýpal za nehty a čekal. (Posledně promluvil stařec Emil včera. Řekl: „Je pozdě.“ „Proč?“ zeptal se Kuřátko. Stařší se vždycky spíš otáčejí, než by se dívali dopředu; jako by svět začal někde jinde a dřív než s nimi.) Stařec Emil pak opravdu suše řekl: „Dvacátý první den ohňů.“ Znělo to, jako kdyby jeho hrdlo vězelo někde v hlubinách země, několik chraptivých strun, po nichž unikal dech a síla osmdesátiletého starce. „Tři neděle. Bože, kdy to skončí?“

„Proč to pořád počítáš, dědo?“ zeptal se po chvíli Kuřátko, jako kdyby o tom musel tak dlouho přemýšlet.

„Chceš moji košili?“ zeptal se stařec.

„Mně stačí ta moje,“ odpověděl Kuřátko. „Děkuju.“

„Kanály musí být zamořené krysami.“

„Doufám, že se nechceš bavit o krysách. Pro tebe nemají kanály smysl tak jako tak. Do kanálů se Němci neodvažují. Bojí se víc než ohně krys nebo nakažlivých nemocí. Byli by hloupí, kdyby lezli do kanálů. Jsou hloupí, že tam nelezou.“

„Vymraždí nás do posledního,“ řekl stařec.

„Někdy si představuju, jak by hořely lesy.“

„Vím, co je pravda,“ řekl stařec. „Co ještě nikde nestojí.“ Důlky v jeho očích se zavřely. „Zabila je naděje. Zabila ty nejlepší. Beznaděje ty poslední a ty nejlepší napřímila.“

„Máš asi švába na mozku.“ A nakonec: „Ty ses měl narodit jako počítadlo a ne jako člověk, který učí ty druhé zpívat.“ Ještě

později poznamenal: „Když jsi byl ve Stawkách, bylo to naposled, cos zpíval. Musím uznat, že to bylo docela od plic. Kdyby mi někdo řekl, že se vrátíš z koleje, řekl bych mu, že je blázen; a ty ses vrátil.“ (Den předtím sebrali matku na ulici a odvezli ji do Treblinky. Nikdo nevěřil, že jsou tam fabriky jako tady. Večer sebrali otce.) Stařec se nechal odvést nazpět, protože se už vyznal. Slyšeli o Kulmhof-Chelmnu na východ od Poznane, o Belzecu, asi sto kilometrů od Lublina a o Majdanku na předměstí Lublina a Sobiboru, sotva čtyřicet kilometrů jižně od Brestu. „Odjelo to do Treblinky. Už bys měl pokoj.“

„Tvá matka byla malá a krásná,“ pokračoval najednou stařec Emil od věci. „Měla oči jako perly a chůzi jako tanečnice. Dobře, že se toho nedožila.“

„Tvoje starosti bych chtěl mít,“ řekl Kuřátko. A jako by nechtěl, aby si stařec myslel, že ho tak podceňuje, dodal: „Až se vrátím, najíme se možná spolu. Vzpomínáš, jak jsme si jednou koupili pytlík zelených lusek?“

„V den svatby si pamatuju na tvého otce jako na nejšťastnějšího člověka, kterého nosila země. Kam ses jen podíval, všude byly ve vázách růže,“ mlel stařec Emil.

Jednou mu stařec Emil vyprávěl o jídle, které se skládalo z několika chodů. Bramborové polévky s houbami, kousku opečeného hovězího masa s křenovou omáčkou a přes celý talíř rané brambory, polité rozteklým máslem.

„Žili jsme poctivý život,“ řekl stařec Emil. „Je to nevinnost, která je dráždí, aby nás zabíjeli, věšeli a pálili a ubíjeli a trávili plynem. Pro život v míru – s těmi druhými a sami se sebou. Nenávidí, že duch těch zemřelých přechází do těch, kteří se teprve narodí. To už je u konce, alespoň pro nás.“

„Myslíš nás dva?“ vyškroboval Kuřátko špínu zpoza nehtů.

„Nikdo se nedoví, co bylo, aby mohl plakat.“

Otočil hlavu ke zdi, která je oddělila od ostatních domů, takže tu byli, jak říkal Kuřátko, za větrem. Napadlo ho, že starcovy vlasy jsou už prořídlé. Válely se mu po lebce jako staré provazy. Prsa v rozevřené košili, už dávno neprané, šedé ztvrdlé chlupy. Na začátku se stařec Emil modlil. Jeho modlitby byly mírné i vzteklé. Teď už se dvacet dní nemodlil.

„Dvacet jedna dní od jeho narozenin,“ řekl stařec Emil.

„Koho myslíš?“

„Nechci vyslovit jeho jméno.“

„To si už domyslím.“

Kuřátka napadlo, že ústa starého vypadají jako past na mouchy; nebo na brouky. Chytil se mu do nich popel. Podivil se, že stařec ještě neřekl nic o vodě. Neměli vodu, samozřejmě.

Pak stařec Emil řekl: „Učil jsem je zpívat a učil jsem se tím sám.“

„Nikdy bych neřek, že lidi, co učí ty druhé zpívat, mají možnost vidět takový kus světa.“

Potom Kuřátka napadlo, že už viděl hodně starců hořet. Vítr, místo aby uhasil oheň, ho ještě rozdmýchal. I lidi, kteří se polévali vodou, pokud ji náhodou ještě měli, protože by je Němci dole, kdyby vyšli, stejně zastřelili, hořeli nakonec jako sirky. Ženy a děti hořely rychleji. Jako umírají dlouho lidi, když je střelí do břicha. Kuřátko si odpívl před sebe. Někdo měl štěstí, když k němu přišla kulka dřív než oheň. Kdo se chtěl nechat zastřelit hlídkami, stačilo, aby vyšel před barák se zdviženýma rukama. Nebo skočit po hlavičce ne po nohou na kamenný chodník před barákem nebo na dvorek. Odpívl si znovu. Přál by starému to lepší. To nejlepší je rychle. Uhořet nebo se dát odbouchnout. Nebo skočit. Kdoví jestli nevyhnali i ty poslední už z bunkrů. Dřív než bude pozdě i na to. Z vlastního rozhodnutí. Přece by od něj starý nemohl chtít, aby to pro něj zařídil sám.

Stařec Emil zvedl hlavu a Kuřátko myslel na to, jak asi starý zemře. Dlouho to na sebe čekat nenechá. Věděl, proč mu některé věci starý říká. Nechtěl s tím být sám. Mám dost práce sám se sebou, pomyslel si Kuřátko. Věděl už, že starci selhává paměť. Neznal, kdy se narodil, a někdy si nevzpomněl, který je den. Musel to přepočítávat od prvního dne povstání. Snad si pamatoval jména svých dětí, jméno německého generála Struppa a zemí, kde se vedla válka.

Kuřátko náhle usoudil, že by nemělo cenu, vyčítat dědovi, že ho dal do sirotčince v Paví ulici, jako by se ho byl chtěl zbavit, ani že matku, dokud byla ještě malá holka s tenkýma krátkýma nohama, bil. To bylo zvláštní, že to znenadání ztratilo smysl; až ho to zarazilo. Zandával si flanelovou košili do manšestrových kalhot s velkou nachovou záplatou na koleně. A pak je taky zvláštní, pomyslel si, že se starý ani neolízne, aťsi je řeč třeba o jídle nebo pití.

Kuřátko se náhle ošil. Zprudka si zajel oběma rukama i s klacíkem z bezové větvičky pod košili a poškrábal se. Domyslel si, proč starý asi myslí na jeho matku a otce. Chtěl ho snad znervóznit?

„Co je?“ ozval se poplašeně stařec Emil.

„Blecha,“ odpověděl Kuřátko věčně. „Nepřepíral jsem si košili už ani nepamatuju.“

„Máš hodně vši?“

„Víc než knoflíků na košili. Asi tolik jako ryb v řece. Tebe se na to radši ani neptám. Chceš, abych ti nějaké vychytil?“

„Děkuju. Ne.“

„Hm...“

„Růže,“ opakoval stařec Emil nahlas své myšlenky; bezděčně se přitom drbal na týle. Měl kůži jako kmen ohořelé hrušně, bílé, místy skoro nažloutlé vlasy. Mezi vlasy mu ležely popílký.

Některé z vlasů ohořely. Vytvářely malé plešky s puchýřkem nebo stroupkem. „Lidi chtěli dobře žít.“ Hlava mu spadla na prsa. Na spáncích měl stařec vlasy hebké jako bílé ptačí peří. Nad koncem krku na týle mu je popílky sežehly. Ohořelé konečky připomínaly spálené pole, strnisko. Trochu se konečky kroutily.

„Co to blábolíš?“ zeptal se Kuřátko posměšně. Komu asi zase stařec Emil skládá účty? Tomu nahoře. To asi už ne.

„Všichni jsme chtěli mít dobrou práci a vědět, že tu po nás zůstane někdo a něco.“

„Měkne ti mozek, dědo.“ A dodal: „Když tolik chceš, aby po tobě něco zůstalo, tak proč sis někde nevysadil stromy? Stromy žijou vždycky dýl než lidi.“

„Pojď ke mně,“ požádal náhle stařec.

„Vždyť tu jsem.“

„Docela ke mně.“

„Jsem rád, že sedím. Co ti chybí?“

„Chci tě vzít za ruku.“

„Co bys z toho měl?“ usmál se. Oba už pěkně páchnem, pomyslel si. Je lepší, když od sebe sedíme kousek dál. Myslel na to, že ženské nosí granáty mezi nohama pod sukní, a když je chytí hlídka, vyhodí do povětří hlídku i se sebou.

„Jsi z kněžského rodu Löwy-Cohen,“ řekl stařec Emil pyšně. „Tvá matka Soňa a můj otec Leo a děd Ferdinand a praděd Josef a jejich synové a dcery, daleko nazpět, jsou z rodu Löwy-Cohen. Byli to bojovníci proti tyranům; a z nás se taky stali bojovníci.“

„Z tebe se toho stalo!...“

„Z tebe, synáčku.“

A když Kuřátko mlčel: „Jsi tady?“

„Leda bych se vypařil.“ A zase: „Ledaže bych se zrovna teď někam vypařil.“

„Cítíš ten žár?“

„Já na to kašlu. Já kašlu na ten žár, co cítíš, i na tu tvou kůži z kněžského rodu i na tebe. Mě by spasil leda pořádný liják. Kdyby tak chtěla přijít průtrž mračen, jako když bydlel pražský transport ještě v těch dvou synagogách ve městě; aby se naplnily vany na střechách a v kanálech; a že by byly všechny kastroly a prádelní hrnce vrchovaté vody; že bychom si doplnili tady náš sud. Němcům by to zase jednou udělalo pořádnou čaru přes rozpočet; to by mě bavilo. To bych si teda rád počkal, co by si počali bez ohně, ten tvůj slavněj obergruppenführer Strupp; na to bych si věru rád počkal. Takhle nás vypalujou jako štěnice. Náš táta chodil zrovna takhle na štěnice, jenže se svíčkou; vždycky v neděli dopoledne; hledal je v naší pražské posteli. Na to si ještě pamatuješ, ne?“

Kuřátko se protáhl. Neměl rád, když stařec Emil navazoval řeč, jako by se zase už loučil. To ho tedy dokázalo maličko znervóznit. Nebo jako by nevěřil, že je to zase jednou vynechá. Byla to směs úbytku vůle a zároveň jako by se ještě ve svém věku stařec Emil za něco styděl. Včera drmolil stařec Emil něco o tvrdosti kamenů; jako by si snad Kuřátko myslel, že jsou kameny z cukru. Pak blábolil o vyvolenosti; nevěřil, že vyvolenost jednoho vyvoluje vyvolenost těch druhých? Jako by mělo smysl omílat, že člověk, i kdyby věřil až do alelujá, a choval se jako zvíře, nepřijde tam nahoru, na rozdíl od někoho, kdo je bez víry, ale slušnej.

Kuřátko vytáhl ruce nad hlavu, takže se dutým zašpičatělým klacíkem dotkl stropu a špičkami svých střevců, velmi už rozpáraných, kopal do rozeschlé putny, v níž byla až do poloviny špinavá voda jako od mytí. „V neděli ráno, když ses modlil a zpíval, jsem lezl do postele i po snídani,“ dodal snivě. „Než začal táta lovit.“ A: „Teď bych si to na minutku rád oboje zopakoval.“

„Co je ti?“

„Něco mě pořád žere.“ A starostlivě: „Taky jsme si už dlouho neprali košile, dědo.“

„Všechno už tady bylo.“

„Co tu bylo? Takhle špinavou košili jsem neměl, co jsem živ.“

„Za císaře Nerona shořel Řím, nádherné město,“ vysvětloval stařec zamyšleně. „Zešílel, podpálil domy a díval se, jak lehají popelem. A Herostrates zapálil chrám bohyně Diany v Efesu, aby nikdy nikdo nezapomněl jeho jméno.“

„Proti zdejšímu generálu Struppovi to byli žabaři. Vsadím se, dědo, že proti tomu policejnímu pánovi byli v tom Efesu hotoví brídilové. Ten první a ten druhý jakbysmet.“

Ještě dodal: „Já myslím, že si na Struppa bude taky hodně lidí pamatovat, až to tady všechno shoří; že to byl generálmajor a Němec, a že měl nohy do „o“, jako kdyby se učil jezdit místo na koni na sudu.“

„Ještě tě to žere?“

„Počítám, že mám sladkou krev, když to těm placatým potvoram tak chutná. Mám sladkou krev, ale vůbec mě to jakživ nebolí, dědo, jen svědí. Stačí, abych se poškrábal.“

Kuřátko se opět zasníl. Uviděl v duchu nějaký chrám a bílé sloupy, podle nichž si představoval Řím; a pak, jak padají proudy vod na hořící střechy varšavského ghetta. Dřevěné domy hořely a rozptýlení pěšáci Waffen-SS plamenomety rozšiřovali ohně, že to asi vycítil i starý z poryvů a doteků větru, přinášejícího žár. Odpoledne padal do jejich místnosti popel; převalovaly se přes ně vlny vedra. Hasiči a polská a německá policie se zvláštními oddíly pod velením SS zaháněly ohně z ručních a motorových stříkaček od zdí na hranicích ghetta. Páry se valily z kanálů všude, jako kouř z fabrik v okresech, které odtud Kuřátko neviděl,

ale stařec Emil cítil. Nejhuštější kouř se valil z továren, a nezastavilo se to, ani když se odpoledne na chvílku rozpršelo. Stačilo mu pár kapek a olíznout si dlaň. Tak to dělal i starý.

Ještě si představil, jak generálmajor, *Herr Obergruppenführer* Strupp s nohama do „o“, stojí na velitelském stanovišti, obklopen tuctem tanků a rotou elitních zákopníků s plamenomety a neprůstřelným sklem, aby dobře viděl, a jak říká „*verdammt*“ a znovu jen „*verdammt*“. Židi mu nepěkně a nečekaně zavařili. Zatím lidi vylézají ze studených sklepení a kanálů, protože Němci tam v jednom kuse házejí kouřové a plynové granáty a přidávají se k bojovníkům na povrchu: muž proti muži, kulkami a chladnou ocelí, uniformovaná německá policie a pěšáci, a taky zdejší ženské a děti, co tu vůbec ještě zbyly. Tohle asi myslel děda, když mluvil o boji proti tyranům. Jenže to všechno už prořídlo. Už to není v každé ulici a skoro v každém domě. Němci jim fakticky uměli pustit žilou.

Ze zbytku domu tady v Nízké ulici tu zůstali zrovna jen stařec Emil a on, Kuřátko. To je i dohromady jen jedna síla; ať se to počítá jak chce. Ještě dvanáctý den tu byl pekař Jonathan Blumentritt; ten hned při prvním požáru ztratil hlavu; když mu už chytla i matrace, vyhodil ji z okna jako faguli; za ní stůl a peřiny; a skočil i se svou ženou Perlou na dlažbu. Drželi se za ruce. Zpřelámali si nohy, a než se stačili odbelhat, napíchal do nich německá hlídka bajonety; bylo až sem nahoru (byli pod střechou) slyšet německé hlasy. Stůl a peřinu vyhazovali zbytečně. Hořela jen matrace; tu by možná uhasili, jako uhasil Kuřátko křeslo starce Emila, když chytlo od horkého popela.

Třináctý den ohňů tu zbyl vychrtlý krejčí Ferdinand Meyer, který vyspravil Kuřátku kalhoty velkou sametovou záplatou. Ta záplata ho přežila. Mluvil pořád o tom, že nevyskočí, a když, že se spustí po prostředadle.

Stařec Emil taky nechtěl vyskočit, ale nemluvílo se jen o tom. Stačilo se podívat na jeho prázdné oční důlky. V téhle světnici, kde teď jsou, bydlel švec Jakub Fink. Odešel hned druhý den povstání a nechal tu trojnožku. Kdyby se nevrátil, a to je ve hvězdách, Kuřátko by si ten verpánek nechal.

„Ještě jsi tady?“ ozval se stařec Emil.

„Neslyšíš, jak se drbu?“

„Slyším, když něco říkáš, ne když mlčíš.“

„Hodně lidí se v kanálech utopí,“ řekl Kuřátko.

„Je mi tu těsno.“

„Rozepni si vestu,“ řekl Kuřátko.

Stařec chtěl mít na sobě vestu a vedle sebe kabát, kdyby museli odejít.

„Ty už se nemodlíš?“

„Bráníme se,“ řekl stařec Emil. „Pořád se ještě bráníme. První dny jsme útočili. Ještě důležitější než útočit je bránit se. Bránit se je stejně důležité jako se modlit.“

„Jak myslíš,“ usoudil Kuřátko.

Myslel na velké krysy v kanálech. Do kanálů oheň nepřeskočí. Zvenku nastražily německé hlídky na koncích u výpustí pekelné stroje, aby se u mříží, které tam předtím nebyly, dotkly oči modré nebo šedé oblohy venku, ale ruka, noha nebo prst či hlava zapojily automatický zapalovač, který je vzápětí roztrhal.

Mohl si představit, jak krysy tloustnou z nových utopených. Nedají si ujit ani ty starší utopence. Kuřátko nechtěl, aby pro něho krysy znamenaly víc, než čím byly; lidi, které zahnavy hlídky do kanálů nebo tam utekli sami. Slyšel, že když se zjistilo, že Němci namontovali u výpustí do řeky mříže, ti starší se nabízeli, že doplujou k těm pekelným strojům první, aby umožnili těm mladším dostat se ven. Bojovat venku. Všem to